

8ib.

155/9K

.1.

Saak nr 336/91

/MC

IN DIE HOOGGEREGSHOF VAN SUID-AFRIKA
(APPÈLAFDELING)

In die saak tussen:

WILLEM JACOBUS BOSMAN

Appellant

- en -

DIE STAAT

Respondent

CORAM: VIVIER, MILNE et EKSTEEN ARR.

VERHOOR: 19 November 1991.

GELEWER: 25 November 1991.

UITSpraak

VIVIER AR.

VIVIER AR:

Die appellant is in die Kaapse Provinsiale Afdeling deur LATEGAN R en assessore skuldig bevind op verskeie aanklagte, waaronder n aanklag van moord. Ten opsigte van hierdie aanklag het die Verhoorhof bevind dat daar geen versagtende omstandighede is nie en ingevolge die destyds geldende reg is appellant die doodvonnis opgelê. Ten opsigte van die ander aanklagte is die appellant gevonniss tot altesaam 15 jaar en 6 maande gevangenisstraf. Met verlof van hierdie Hof het hy geappelleer teen die bevinding dat daar geen versagtende omstandighede by die pleging van die moord aanwesig was nie en die gevolglike doodvonnis wat hom opgelê is. Die uitspraak van hierdie Hof waarin die appèl van die hand gewys is, is gerapporteer in 1990(1) SASV 306(A). Ek sal na hierdie uitspraak

as die eerste uitspraak verwys.

Nadat die appèl afgehandel is, het die Strafwysigingswet 107 van 1990 ("die nuwe Wet") in werking getree sodat die geval ingevolge art 19(8) van die nuwe Wet deur die Paneel heroorweeg moes word. Die Paneel het bevind dat die doodvonnis na sy oordeel waarskynlik opgelê sou gewees het indien art 277 van Wet 51 van 1977, ("die Wet") soos deur art 4 van die nuwe Wet vervang, ten tyde van die vonnisoplegging in werking was. Gevolglik dien die saak ingevolge art 19(12) van die nuwe Wet weer voor hierdie Hof wat die saak op dieselfde wyse moet oorweeg asof dit 'n appèl deur die appellant teen sy vonnis is en art 277 van die Wet, soos vervang deur art 4 van die nuwe Wet, in werking was ten tyde van vonnisoplegging deur die Verhoorhof (art 19(12)(a)). Ingevolge art 19(12)(b) het hierdie Hof 'n diskresie om, indien hy "van oordeel

is dat hy self nie die doodvonnis sou opgelê het nie", die vonnis tersyde te stel en die straf op te lê wat na sy oordeel gepas is. Soos by 'n appêl teen die doodvonnis ingevolge art 316 A van die Wet, oefen hierdie Hof, by 'n oorweging van die saak ingevolge art 19(12) van die nuwe Wet, gevolglik 'n onafhanklike diskresie uit en moet hy self oordeel of, met inagneming van die strafversagtende en strafverswarende faktore wat uit die oorkonde blyk, sowel as die doelstellinge van straftoemeting, die doodvonnis "die gepaste vonnis" ingevolge die nuwe art 277(2)(b) is. Die "gepaste vonnis" is reeds deur hierdie Hof uitgelê om te beteken "die enigste gepaste vonnis" sodat die doodvonnis slegs in gevalle van uitsonderlike erns opgelê sal word (*S v Nkwanyana and Others* 1990(4) SA 735(A) op 745 E-F).

Die tersaaklike feite is kortliks die

volgende. Op 11 September 1987 het die appellant, wat sedert die begin van daardie jaar met sy militêre diensplig besig was, 'n diensgeweer en patrone gesteel en van sy eenheid in Alexandra naby Johannesburg gedros. Hy het na Kaapstad geryloop waar sy ouerhuis was, maar omdat sy pa hom vroeër die huis belet het, het hy by verskillende ander mense in die Skiereiland gaan bly. Op Vrydag 25 September is hy na Velddrif. Hy het daardie nag in die veld geslaap en die volgende middag na Saldanha probeer ryloop. Die oorledene het in sy voertuig daar verbygekom en hom opgelaai. Die appellant het die geweer tevoorskyn gebring en die oorledene gedwing om terug te draai en met die grondpad na Kersefontein te ry. Na ongeveer 22 km het die appellant die oorledene beveel om stil te hou. Hy het die oorledene uit die motor gedwing en hom na 'n plek langs die Bergrivier, ongeveer 1 km daarvandaan, laat

stap waar hy hom doodgeskiet het. Hy het die oorledene se polshorlosie geneem en daarna die lyk in die rivier gegooi. Hy het die oorledene se geld uit die motor vir homself geneem en met die motor na Kaapstad gery waar hy die Maandag gearresteer is. Nadat hy aanvanklik die polisie om die bos probeer lei het, het hy hulle later vertel wat gebeur het en hulle na die plek geneem waar hulle die liggaam van die oorledene in die rivier gevind het. Die nadoodse ondersoek het getoon dat die oorledene beswyk het as gevolg van twee skietwonde in die rug wat die hart en beide longe binnegedring het.

Die Verhoorhof het die appellant se verduideliking vir sy optrede verwerp en bevind dat hy by die oorledene in die motor geklim het met die doel om hom te beroof, dat hy hom daarna na die rivier geneem het met die doel om hom daar dood te skiet en

dat hy die oorledene met direkte opset doodgeskiet het.

Voor ons het mnr Maartens, namens die appellant, betoog dat sy psigopatiese toestand, sy ongelukkige jeugjare en sy jeugdigheid as strafversagende faktore beskou moet word. Wat eersgenoemde faktor betref, het 'n psigiater, dr Zabow, namens die staat by die verhoor getuig dat, alhoewel die appellant klinies gesproke as 'n psigopaat beskou moet word, daar geen direkte verband tussen sy psigopatiese toestand en sy optrede die betrokke dag bestaan het nie. Hierdie toestand het alleen sy optrede beïnvloed tot die mate dat sy egosentrisme en gebrek aan emosie met gepaardgaande gevoelloosheid teenoor ander hom in staat gestel het om die oorledene koelbloedig in eie belang te dood. Dr Zabow het getuig dat die appellant glad nie impulsief gehandel het die betrokke dag soos mens van 'n psigopaat sou

verwag nie, maar dat sy optrede berekend, beheers en planmatig was.

In die lig van hierdie getuienis, wat deur die Verhoorhof aanvaar en nie voor ons betwis is nie, kan die appellant se psigopatiese toestand nie as 'n strafversagende faktor aangemerkt word nie. In die eerste uitspraak het HEFER AR tot 'n soortgelyke gevolgtrekking gekom en in hierdie verband die volgende gesê (op 309h-i):-

"In die onderhawige geval was die appellant ten spyte van sy gebrek, in staat tot volkome wilsbeheersing en om die onregmatigheid van sy optrede ten volle te beseef. Sy optrede die besondere dag openbaar geen teken van impulsiwiteit nie; alle aanduidings is, inteendeel, dat hy met kille berekening te werk gegaan het."

Wat die appellant se ongelukkige jeugjare

betref, is dit so dat hy uit n onbestendige ouerhuis kom en dat sy verhouding met sy vader ongelukkig was tot op die punt dat hy sy vader te lyf gegaan en die huis belet is. Hy het uiteindelik in n verbeteringskool beland nadat hy aan aanranding met die opset om ernstig te beseer skuldig bevind is. Teen die einde van 1986 het hy std 8 in die verbeteringskool geslaag. Na my mening kan die appellant se ongelukkige jeugjare, opsigself genome, nie as n strafversagtende faktor beskou word nie; alhoewel dit waarskynlik tot sy persoonlikheidsgebrek bygedra het.

Dit bring my by die appellant se jeugdigheid. Hy was ten tyde van die moord slegs 18 jaar en 10 maande oud. In sy uitspraak sê die Verhoorhof onder andere die volgende oor hierdie aspek:-

"In teorie mag dit wel gesê word dat dit moontlik n rol kon gespeel het; dat n ouer

man hieroor meer sober sou besin het, maar dit is maar een van vele moontlikhede en waar ons hier werk met 'n beeld wat uit die oorwig van waarskynlikhede moet kristalliseer, is ons nie in staat om sy jeugdigheid per se as 'n versagtende omstandigheid te sien nie."

Soos ek die uitspraak oor die appellant se jeugdigheid lees, sê die Verhoorhof dat daar nie op 'n oorwig van waarskynlikhede bewys is dat sy jeugdigheid sy optrede minder laakbaar gemaak het nie, en dat dit gevolglik nie as 'n versagtende omstandigheid beskou kan word nie. In die eerste uitspraak het hierdie Hof bevind dat die Verhoorhof nie misgetas het toe hy tot hierdie gevolgtrekking gekom het nie.

Tans rus die bewyslas op die staat om 'n redelike twyfel strafversagtende faktore te weerlê en strafverswarende faktore te bewys. Daarby is "strafversagtende faktore" 'n wyer begrip as wat

voorheen deur "versagtende omstandighede" behels was (S v Mbonambi and Another 1991(1) SASV 123(A) op 126 g-h en S v Dlamini 1991(1) SASV 128(A) op 134 g-h).

Na my mening het die staat nie in hierdie bewyslas geslaag wat die jeugdigheid van die appellant betref nie, en mnr Cilliers, namens die staat, het geredelik toegegee dat die jeugdigheid van die appellant wel as 'n versagtende faktor beskou moet word.

Die verswarende faktore, wat voor-die-hand-liggend is, word uiteengesit in die eerste uitspraak en hoef nie hier herhaal te word nie.

Die uiteindelijke vraag is dan of, inaggenome die strafversagtende en -verswarende faktore, die doodvonnis die enigste gepaste vonnis is. By die beslissing van hierdie vraag moet die doelstellinge van straftoemeting, naamlik vergelding, afskrikking, voorkoming en hervorming oorweeg word.

Dr Zabow het ten opsigte van die doelstellinge van voorkoming en hervorming getuig dat die appellant se prognose baie swak is. Die kanse dat hy weer 'n ernstige geweldsmisdaad sal pleeg, is goed en daar is min hoop dat hy sal hervorm. Geen getuienis is egter gelei en dit is ook nie voor ons betoog dat die appellant in die gevangenis nie voldoende beheer sal kan word nie of dat hy 'n gevaar vir die gevangenisgemeenskap sal wees nie. Vgl S v Lawrence, 1991(2) SASV 57(A) op 59 d-h.

Mnr Cilliers het betoog dat die aard en die omstandighede van die moord so gruwelik is dat die vergeldings- en afskrikkingselemente as deurslaggewend en die doodvonnis as die enigste gepaste vonnis beskou moet word. Hierdie betoog dra klaarblyklik baie gewig en ek sou geneig gewees het om daarmee saam te stem as dit nie vir die jeugdigheid van die appellant was nie.

In *S v Lehnberg* 1975(4) SA 553(A) op 561 A-C het RUMPFF HR gesê :-

"En 'n persoon van 18 of 19 jaar is, volgens my mening, onvolwasse of hy nog op skool of universiteit is, en of hy reeds 'n jaar of wat gewerk het. Om jeugdiges, sonder meer, met die dood te straf, is om die jeugdige met die maat te meet waarmee 'n rype volwassene gemeet word. En ek dink ook nie dat die regspleging van 'n beskaafde Staat begerig is om, behalwe in buitengewone omstandighede, tienderjariges te laat ophang nie."

In *S v Dlamini* ('n ongerapporteerde uitspraak van hierdie Hof gelewer op 24 September 1991 in saak no 553/90) is beslis dat alhoewel die jeugdigheid van die appellant in die omstandighede van daardie saak nie as 'n strafversagtende faktor beskou kon word nie, dit wel ter sake was by die vraag of die doodvonnis die enigste gepaste vonnis is. Die appellant in daardie saak was

19 jaar en 7 maande oud toe die misdaad gepleeg is en is deur hierdie Hof as "not an immature youth, but a man already seasoned in crime" beskryf. In sy uitspraak haal NICHOLAS WAR dieselfde passasie uit die uitspraak in *S v Lehnberg* aan wat ek hierbo aangehaal het, en gaan dan as volg voort:-

"The same reluctance would, I believe, extend to cases where the accused, though no longer a teenager, is standing on the threshold of manhood."

In al die omstandighede het ek tot die gevolgtrekking gekom dat die doodvonnis nie die enigste gepaste vonnis is nie. Ek sou 'n vonnis van lewenslange gevangenisstraf oplê.

Die appèl slaag gevolglik. Die doodvonnis word vervang met een van lewenslange gevangenisstraf. Afskrifte van hierdie uitspraak sowel as van die

getuienis van Dr Zabow moet gestuur word aan die
betrokke amptenare van die Departement van Korrektiewe
Dienste.

W. VIVIER AR.

MILNE AR)

EKSTEEN AR)

Stem saam.